

Marek Gedl

Profesor dr Rudolf Jamka

Dnia 6 kwietnia 1972 roku zmarł prof. dr Rudolf Jamka, profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i dyrektor Instytutu Archeologii U. J., członek Instytutu Śląskiego w Opolu, członek Instytutu Naukowego w Katowicach i przewodniczący Komisji Archeologicznej SIN, członek Rady Naukowej Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, członek Zespołu Rzeczoznawców Archeologii Polski przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego b. profesor Uniwersytetu Wrocławskiego i b. dyrektor Muzeum Prehistorycznego we Wrocławiu, odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotą Odznaką Województwa Katowickiego.

Profesor Jamka był od początków swej pracy naukowej głęboko zainteresowany problematyką najdawniejszych dziejów Ziemi Rzeszowskiej. Prowadził tu badania wykopaliskowe na kilku stanowiskach, a w latach powojennych działał czynnie nad utworzeniem Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego i od szeregu lat sprawował opiekę naukową nad działalnością archeologów związanych z tym ośrodkiem.

Rudolf Jamka urodził się 17 kwietnia 1906 roku w Krakowie. W mieście tym ukończył gimnazjum i w 1926 roku podjął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studiował geografii pod kierunkiem prof. Lubomira Sawickiego i prehistorii pod kierunkiem prof. Włodzimierza Demetrykiewicza i doc. Józefa Żurowskiego. Jeszcze w czasie studiów brał udział w badaniach archeologicznych prowadzonych przez

J. Żurowskiego w okolicach Sandomierza. Podjął też wówczas pierwsze samodzielne badania wykopaliskowe na cmentarzyskach w Błoniu pow. Sandomierz i w Kopkach pow. Nisko. Cmentarzysko w Kopkach było pierwszym systematycznie przebadanym cmentarzyskiem kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich na terenie dorzecza Sanu. W 1930 roku Rudolf Jamka ukończył studia uzyskując magisterium zarówno z geografii jak i z prehistorii, a następnie objął stanowisko asystenta u prof. W. Demetrykiewicza w Zakładzie Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na stanowisku tym, a następnie jako starszy asystent pracował aż do wybuchu II wojny światowej. W roku 1931 odbył staż asystencki u prof. Józefa Kostrzewskiego na Uniwersytecie Poznańskim, a w 1932 roku uzyskał doktorat u prof. W. Demetrykiewicza na podstawie pracy pt.: „Cmentarzysko w Kopkach w pow. niskim na tle okresu wpływów rzymskich w Małopolsce Zachodniej”. W latach tych, aż do wybuchu wojny prowadził prace wykopaliskowe na licznych stanowiskach na terenie Małopolski (między innymi: Piekary pow. Kraków,

Mogiła pow. Kraków, góra Grojec koło Żywca, Chmielów Piaskowy pow. Starachowice, Zawada Lanckorońska pow. Brzesko) oraz w okolicach Kalisza i Łodzi. Brał też udział w badaniach prowadzonych pod kierunkiem prof. Tadeusza Sulimirskiego na Wołyniu i na Podolu.

Rudolf Jamka interesował się wówczas szczególnie problematyką okresu wpływów rzymskich, a zwłaszcza zagadnieniami związanymi

z chronologią tego okresu. Podjął też studia nad wyrobami importowanymi z obszaru cesarstwa rzymskiego, a zwłaszcza nad ceramiką typu terra sigillata¹ i nad jej znaczeniem jako wyznacznika chronologicznego w obrębie okresu wpływów rzymskich. Opublikował też opracowanie poświęcone ceramice siwej z późnego okresu wpływów rzymskich². Ogłosił też drukiem liczne dalsze prace i artykuły, między innymi poświęcone badaniom na cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Kopkach pow. Nisko³ oraz odkryciu miecza z tegoż okresu w Rzeczytce Długiej pow. Tarnobrzeg⁴.

W początkach okupacji niemieckiej szczęśliwie uniknął aresztowania i wywiezienia do obozu, co stało się losem większości profesorów i części pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po zamknięciu Uniwersytetu przez okupantów podjął pracę w Muzeum Archeologicznym w Krakowie. Praca w muzeum miała głównie na celu zabezpieczanie zbiorów różnych placówek muzealnych, złożonych w lokalu Muzeum Archeologicznego, przed wywiezieniem przez okupantów. Prowadzono prócz tego ratownicze prace badawcze na niszczonych stanowiskach archeologicznych. Rudolf Jamka przeprowadził w tych latach zakrojone na dużą skalę ratownicze prace wykopaliskowe na dwóch osadach grupy tarnobrzezkiej w Turbil pow. Tarnobrzeg, rozpoczął badania niszczonych cmentarzyska tejże grupy w Bachórze-Chodorówce pow. Brzozów oraz przeprowadził też badania na innych obiektach (Marcinkowice pow. Nowy Sącz, Szaflary pow. Nowy Targ).

Począwszy od 1941 roku Rudolf Jamka podjął nielegalne nauczanie prehistorii w ramach Tajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zajęcia dydaktyczne dla studentów prehistorii, a także dla słuchaczy historii i historii sztuki prowadzone były aż do końca okupacji.

Po wyzwoleniu Krakowa w 1945 roku Rudolf Jamka przystąpił do organizacji Zakładu Archeologii Przedhistorycznej U. J., a następnie wyruszył na teren wyzwolonego Śląska, gdzie zabezpieczał zbiory archeologiczne i organizował nowe placówki naukowe. W czasie pobytu we Wrocławiu zorganizował w 1945 roku Muzeum Prehistoryczne, którego został dyrektorem, a także Katedrę Archeologii Przedhistorycznej na Uniwersytecie Wrocławskim, której kierownictwo objął. Rozpoczął też pierwsze polskie badania wykopaliskowe na terenie Wrocławia w roku 1946, a w roku 1948 podjął zakrojone na dużą skalę prace badawcze na terenie Opola.

Przypisy

¹ R. Jamka, *Rozmieszczenie naczyń typu terra sigillata na obszarze dzisiejszej i dawnej Polski*. Przegląd Archeologiczny, t. IV, 1933, s. 181—198.

² R. Jamka, *Ceramika siwa w świetle zespołów grobowych odkrytych na obszarze Polski środkowej, zachodniej i południowo-zachodniej*. Wiadomości Archeologiczne, t. XVI, wyd. I, Warszawa 1939, s. 201—210, wyd. II (reedycja), 1948, s. 201—210.

³ R. Jamka, *Cmentarzysko ciałopalne w Kopkach (pow. niski) na tle okresu wpływów rzymskich*

W 1947 roku habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w zakresie prehistorii Polski, a od 1949 był profesorem nadzwyczajnym na Uniwersytecie Wrocławskim.

W 1950 roku Rudolf Jamka przeniósł się z powrotem do Krakowa, gdzie objął kierownictwo Katedry Archeologii Przedhistorycznej (przemianowanej następnie na Katedrę Archeologii Polski). W 1963 roku został mianowany profesorem zwyczajnym. Po utworzeniu na Uniwersytecie Jagiellońskim Instytutu Archeologii w 1971 roku, mianowany został jego dyrektorem. Po powrocie do Krakowa początkowo jeszcze prowadził badania wykopaliskowe na Wawelu w Krakowie. Następnie jednak ograniczył się do pracy naukowej i dydaktycznej. Obok swego głównego zainteresowania problematyką okresu wpływów rzymskich⁵, zajmował się najdawniejszymi dziejami Śląska, a zwłaszcza Górnego Śląska⁶, pradziejami Krakowa⁷, a także problemami związanymi z Ziemią Rzeszowską⁸.

Gorąco popierał i otaczał opieką naukową terenowe prace badawcze prowadzone na terenie województwa rzeszowskiego przez pracowników miejscowych placówek muzealnych — w większości jego uczniów. Opieką naukową otaczał także prace ekspozycyjne i organizacyjne działów archeologicznych w muzeach województwa rzeszowskiego. Opracowywał też sam projekty niektórych wystaw archeologicznych. Jego działalność na terenie województwa rzeszowskiego doczekała się uznania. Nadano mu medale 1000-lecia Miasta Przemyśla (w 1961 roku) i 400-lecia Miasta Rudnika nad Sanem (w 1966 roku). Został też laureatem nagrody Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie za upowszechnienie kultury (w 1967 roku).

Rudolf Jamka wykształcił liczne grono uczniów. Blisko 80 osób uzyskało u niego magisterium z archeologii. Szereg z nich podjął pracę w muzeach na terenie województwa rzeszowskiego. Tematy związane z najdawniejszymi dziejami tego regionu przewijały się niejednokrotnie wśród tematów prac magisterskich⁹.

Profesor Rudolf Jamka pozostanie w naszej pamięci jako naukowiec zainteresowany najdawniejszymi dziejami Ziemi Rzeszowskiej, niestrudzony organizator muzealnictwa i życia naukowego, nauczyciel i wychowawca młodych kadr polskiej archeologii, a także jako niezwykle prawy człowiek i gorący patriota.

w Małopolsce. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, t. XXXVIII, Kraków 1933, s. 42—44. Tenże, *Das Brandgräberfeld in Kopki (Bez. Nisko), aus dem Zeitabschnitte der Römischen Einflüsse im westlichen Kleinpolen*. Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Kraków 1933, s. 45—49. Tenże, *Cmentarzysko w Kopkach (pow. niski) na tle okresu rzymskiego w Małopolsce zachodniej*. Przegląd Archeologiczny, t. V, Poznań 1935, s. 23—62.

⁴ R. Jamka, *Rzymski miecz z Rzeszycy Długiej w powiecie tarnobrzeskim*. Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, t. XLII, Kraków 1937, s. 269—272. Tenże, *L'épée romaine trouvée à Rzeszyca Długa dans le district de Tarnobrzeg*, Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres, Kraków 1937, s. 117—121.

⁵ R. Jamka, *Fibule typu oczkowatego w Europie środkowej ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich*, Materiały Starożytne, t. X, 1964, s. 7—104. Prócz tego szereg dalszych prac traktujących o problemach okresu wpływów rzymskich. Łącznie prof. Jamka opublikował ponad 170 prac i artykułów naukowych. Zestawienie bibliograficzne publikacji prof. Rudolfa Jamki zawarte jest w artykule: M. Gedl, *Profesor dr Rudolf Jamka — kierownik Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, Materiały Archeologiczne, t. XII, 1971, s. 9—13.

⁶ R. Jamka, *Pradzieje*. [w] *Górny Śląsk*, cz. I, Poznań 1959, s. 81—104, 523—525. Tenże, *Pradzieje i wczesne średniowiecze Górnego Śląska ze szczególnym uwzględnieniem obszaru przemysłowego*, Katowice 1960, s. 1—119.

⁷ R. Jamka, *Kraków w pradziejach*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963, s. 1—317. Tenże, *Początki głównych miast wczesnośredniowiecznych w Polsce południowej w świetle badań archeologicznych*. Część I — Kraków, Prace Archeologiczne, t. XIII, Kraków 1971, s. 1—167.

⁸ R. Jamka, *O badaniach archeologicznych w Rzeszowskiem*. Z Otchłani Wieków, r. XXVII,

Wrocław—Poznań 1961, s. 85—88. Tenże, *Wyniki badań wykopaliskowych w Rzeszowskim w 1962 r.* Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1962. Rzeszów 1962, s. 5—8. Tenże, *Okresy lateński i rzymski w regionie rzeszowskim*. [w:] *Pradzieje Rzeszowszczyzny*, Popularnonaukowa Biblioteka Archeologiczna nr 10, Rzeszów 1963, s. 35—44. Tenże, *Epoka żelaza w widłach Wisły i Sanu (od około 400 r. przed n. e. do 600 r. n. e.)*. Rocznik Województwa Rzeszowskiego, t. III, Rzeszów 1963, s. 19—54. Tenże, *Prace wykopaliskowe przeprowadzone w regionie rzeszowskim w 1963 r.* Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1963. Rzeszów 1963, s. 5—8. Tenże, *Badania archeologiczne przeprowadzone w regionie rzeszowskim w roku 1964*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 5—8. Tenże, *Region przemyski w okresie lateńskim (400—1 r. przed n. e.) i rzymskim (1—400 r.)*. Sprawozdania z posiedzeń naukowych oraz działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk i innych towarzystw naukowych i kulturalnych miasta Przemysła, Przemysł 1965, s. 75—80. Tenże, *Badania archeologiczne w województwie rzeszowskim w 1965 r.* Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 5—8. Tenże, *Badania archeologiczne w regionie rzeszowskim*. Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1966. Rzeszów 1968, s. 5—8.

⁹ M. Gedl, *Katedra Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1945—1967*, Światowit, t. XXX, Warszawa 1969, s. 253—257.